

244 A lánchídi csata

Wekerle miniszterelnöknek már nem volt ideje, hogy „ott fent” mindent rendbehozjon, amint azt azon a nevezetes szerkesztői értekezleten bizonygatta, mert nem egészen egy hónap múlva megbukott. Dehát nem is Wekerle volt itt a fontos, hiszen ő csak képviselője volt egy népellenes és nemzetietlen politikának. Meg aztán mindenki tudta, hogy Wekerle mögött a monarchiának, a német imperialistákkal való szövetségnek bajnoka, a gyűlölt háborús-úszító, a „geszti bolond” — ahogy Ady nevezte Tisza Istvánt — állott.

Hock János, az „aranyzajú” pap, Károlyi-párti képviselő, majd a Nemzeti Tanács elnöke később kedélyes, anekdotázó modorban mesélgette a háborús kormány bukását:

— Debrecénbe, az egyetem avatására megérkezett a királyi pár. Öfelségéeket a vasúti állomáson — a régi reglama szerint — Götterhaltéval és nem a magyar himnuszal fogadták. Hát persze, hogy felháborodtunk a hírre. A parlamentben Ballagi Ali bizony analomba fulladt beszéde közben Meskó Zoli (a későbbi nyilasvezér — a szerk.) egyszerre magából kikelve közberikoltott: „Most is a Götterhaltét énekeltek Debrecénben!” Lett erre akkora ricsaj, hogy ilyet még nem hallott a t. Ház. S délutánra megbukott Wekerle. Látjátok mi idezi elő a forradalmat? Meskó Zoli a Götterhalte miatti csillapíthatatlan

honfi-bújában megiszik 2 liter egri bikavért, rikolt egyet — és megvan a revolúció...

Ez persze csak anekdota volt. De Hock tréfálkozása is mutatja, hogy Károlyiékat, akik az októberi nagy tömegmegmozdulások révén megpróbálták az élre kerülni, mennyire készületlenül érték az események. Bizony Károlyiékat csak apránként — és gyakran megrettenve — jöttek rá, milyen mélyeséges népi hullámokon bukdácsol az ő sajkájuk...

Wekerle bukása után a magyar reakció — élén Tisza Istvánnal — úgy képzelte, hogy a cégért megváltoztatja, jobb csengésű nevet ír a táblára és folytatja a régít. De akkor már az egész ország mozgásban volt és egész egyszerűen nem lehetett számításon kívül hagyni a parlamenti ellenzék vezéralakját, gróf Károlyi Mihályt.

Károlyi Mihály előkelő arisztokrata, több mint harmincezer holdas földbirtokos, parlamenti képviselő, a függetlenségi párt vezére volt. Ha az akkori Károlyi Mihály politikai álláspontját jellemezni akarjuk — mert ez a talpig becsületes, nagyon vonzó jellemű, igaz hazafi későbbi pályafutásában nagy utat tett meg, még pedig balfelé, a harcos antifasisztáig, igazi demokratáig! — akkor azt mondhatjuk: a mérsékelt polgárság képviselője volt. A német imperializmussal való szövetséget a háború kezdetétől elítélte. Antantbarát volt és a

német orientációban, az agresszív Tisza István-i politikában Magyarország szerencsétlenségét látta. Ennek a véleményének a parlamentben — különösen a háború vége felé — bátran hangot adott, s ezzel kétségtelenül népszerűsége-re tett szert a háborúval torkig levő tömegekben is, nem is beszélve a polgárságnak józanabb, az elkerülhetetlen politikai változásokkal tisztában levő köreiből.

Október 25-én megalakult a Nemzeti Tanács, amely a Károlyipárton kívül tömörítette a Jászi Oszkár és Bíró Lajos vezette radikális pártot és a szociáldemokrata pártot, melynek legismertebb vezetői Garami Ernő, Kúnyi Zsigmond és Bóhm Vilmos voltak. A Nemzeti Tanács polgári demokratikus programot hirdetett, követelte Magyarország elszakadását Ausztriától, s számításba véve a tömegek követelését, meg a háborús vereséget, sikrasszállt az azonnali békekötésért.

A király éppen Gödöllőn tartózkodott és ott folytatott tanácskozásokat a kormányválság megoldására. Mindenkit meghallgatott, mindenkiel tárgyalott, mindenféle tervek születtek. Károlyi Mihály azonban nem akarta kinevezni, mert a kamarilla szemében, a Tisza István-i reakció megítélése szerint ő már túlságosan „szélsőséges” volt.

De a tömegmozgalom egyre erősödött, s a baloldali szociáldemokraták, elsősorban Landler Jenő a szociáldemokrata pártból kivált ellenzék: Alpári, László Jenő, Rudas László és Korvin Ottó forradalmi szocialista csoportja tevékenységének nyomán a monarchiaellenes forradalmi megmozdulások napirenden voltak a munkásság és a katonák körében. Így aztán október 26-án este mégis fogadta a király Károlyit.

— Kérem, én úgy hallottam, hogy nagyméltóságod köztársaságot akar. Hát, hogy nevezhetem én akkor ki miniszterelnökké? — mondta Károly király.

— Felséges uram! Csak rágalom, hogy mi köztársaságot

akarunk. Mi független, demokratikus Magyarországot akarunk — felelte Károlyi.

(Károlyi később a köztársaság elnöke lett. A királynak mégis igazat mondott, Akkoriban de-hogy gondolt ő még a köztársaság kikiáltására. Amint még látni fogjuk: a tömegek döntöttek így!)

— Méltóságod válasza teljesen kielégít. Elhatároztam, hogy önt magyar miniszterelnökkémmé kinevezem! — jelentette ki IV. Károly.

De Károlyi miniszterelnökségéből egyelőre nem lett semmi. A Habsburg-kamarilla és magyar gárdája jó jezsuita iskolán nevelkedett és egy kis képmutatásért nem ment a szomszédba. Aki időt nyer, életet nyer, gondolták — s főleg talán összekapar valami kis katonai erőt, amellyel Lukachich tábornok szépen véget vet a tömegmozgalmaknak, a tömegek lázongásának, s akkor nem kell még a liberális polgári programot hirdető Károlyi Mihályt sem beengedni a hatalom legszentebb szentélyébe...

A király a szóbeli kinevezés után szépen beültette Károlyi Mihályt különvonatába és Bécsbe vitte, mondván: ott majd megbeszélik a további teendőket. A jámbor Károlyi — aki akkoriban még teljesen lojális királyához — úgy, ahogy a kihallgatáson megjelent, elegáns frakkjában engedelmesen Bécsbe utazott.

A Károlyi-féle alkinevezés valójában a vasárnapi parlament előtti meggyűlésnek szólt, annak — legalábbis ideiglenes — csillapítgatását szolgálta. Azt volt hivatva a forradalmi csoportok által mozgósított munkások, katonák előtt „bizonyítani”, hogy a monarchia vezetői hajlandók engedniükre.

Károlyi vasárnap egész nap tükön ült a bécsi szállodában. Várta a király hívását. De az csak egyre késétt. Végre ráeszmélt, hogy csak a bolondját járatták és kiment a pályaudvarra. A vonathoz odakapcsolták József főherceg szalonkocsiját. A főhercegtől ér-

esült Károlyi, hogy a király megbízásából utazik a forrongó magyar fővárosba. József főhercegnek mint „homo regius”-nak (kiszemély, amolyan nádorféle) hűbirtoknia kellett a magyar „alkotmányos körökkel” az új miniszterelnök kinevezéséről... Dehogy Károlyi miniszterelnökségéről! Valami jó öreg reakcióst, Tisza István-szabású politikust kerestek. A Habsburgoknak még a királyhű, de kétségtelenül mérsékelt Károlyi is megfeküdte a gyomrukát...

Vasárnap este sok tízezer ember várta a Nyugati pályaudvar körül a bécsi vonatot. A hangulat izzó volt. „Le a Habsburgzsarnoksággal!” „Köztársaságot!”, „Szabad, demokratikus Magyarországot!”, „Vesszen József főherceg!” — zúgta a tömeg. Károlyit nagy szimpátiával fogadták — hiszen a Habsburg-hitszegés és zsarnokság áldozatát látták benne. Károlyit nagyon meghatotta az ováció és még később is emlégette: „Nagy dolgokra képesek ezek az emberek. Végül talán még kikényszerítik a kinevezésemet József főhercegtől...”

De másnapra, október 28-ra sem történt semmi. József főherceg tárgyalgatott, elterjedt a hír, hogy Hadik János grófort — egy szintelen egyéniséget, aki a miniszterelnöki székben csak Tisza István bábjá lett volna — akarja kinevezni. A légkör patánásig feszült, a tömegek nógatták vezetőiket, elsősorban Károlyit, hogy tegyen valamit, de a Nemzeti Tanács habozott.

Hétfőn este a Károlyi-párt Gizella téri helyisége (ma Vörösmarty tér, az a ház, ahol a KLM repülőársaság irodája van) elé meg-megújuló hullámban érkezett a tömeg. Károlyit éltették, József főherceget abcugolták, békét követeltek. Az ablakban néha megjelent egy-egy függetlenségi képviselő, Hock János, Lovászy Márton, vagy a Nemzeti Tanács tagja, Fényes László, Kéri Pál stb., s beszédet mondott. A szava-

kat csak a közel állók hallották, de mindenki tapsolt, kiáltotta a jelszavakat.

Már késő este volt, fél 9 lehetett, amikor egy különösen hangos és eltökélt csoport verődött össze a Gizella téren. „Békét, békét!”, „Népi kormányt!”, „Elég volt a szavakból, tetteket követelünk!” — hangzott innen is, onnan is a kiáltás, mégpedig nemcsak magyarul, hanem szlovákul, románul, de még oroszul is, jelezvén, hogy orosz hadifoglyok is voltak a csoportban. Az ablakban feltűnt Friedrich István függetlenségi képviselő, a későbbi ellenforradalmi miniszterelnök és pogromlovag és nagy beszédet mondott.

Lehetetlen megállapítani, hogy kinek a szájából hangzott el először a jelszó: „Fel Budára! A királyi várba!” A forradalom idején Friedrich István magának vindikálta a gyújtó jelszó kiadásának dicsőségét, hogy később, a Horthy-korszakban persze körömszakadtáig tagadjja. De tucatjával találni kortársakat, akik azt állítják, ők kiáltották világgá a felhívást. Az történelmi tény, hogy ott volt a forradalmi szocialisták és a galileista diákok élén Korvin Ottó elvtárs is. Nagyon valószínű, hogy ebből az öntudatos és szervezett körből származott a felhívás. De hiszen nem is az a fontos, hogy ki mondta ki először azt a szót, ami cselekvésre hívott. A tömeg lelkében született, tettvágyának kifejezője volt, kitört belőle, s egy valaki szavakba formálta: „Fel Budára! A királyi várba! Megkérdezzük: mire várnak?”

S megindult a tömeg, hogy kikényszerítse a döntést József főhercegtől. Gizella tér—Dorottya utca—Ferenc József tér (ma Roosevelt tér) a tömeg útja. A Dorottya utca torkolatánál a Ferenc József téren szuronyos bakák mereven, hangtalanul állanak kordont. A tömeget hátulról nyomják, az elől állók már szinte felnyársalódnak a szuronyokra... Még egy pillanat és vér folyik. S ekkor hirtelen, mintha hallanák a

hangtalan vezényszót, szívük parancsát, a katonák egyszerre félreállnak, utat nyitnak a tüntetőknek. Fegyveres sorfállal köszöntik véreiket... Aztán szétnyílik a második katonai kordon is. Szabad az út a pesti hídfőig.

A híd előtt lovasrendőrök, csendőrök. S tőlük feketéllik Budáig az egész Lánchíd. A menet lassan, énekelve közeleg, a Himnuszt éneklik: „Mégbűnhötte már e nép...”

„Roham! Tűz!” — hallatszik a parancs. A lovasrendőrök a menetnek rugtatnak, csattog a kardlap, egy lövés, még egy, aztán sortűz.

Sikoltozás, jajgatás, brutális káromkodás... A Ferenc József térről leszorított sokaság a rakpart felé menekült. Többen a hídfő jobb- és baloldalán levő rakpartépületekbe húzódtak, de itt is utolérte őket a csendőrök és rendőrök kardlapja és puskagolyója. A raktárak tetején a harctér legádázabb kézitusáira emlékeztető viaskodás folyt, itt esett a legtöbb sebesülés és a két haláleset is. Egy nő rémületében a Dunába ugrott. Mások lebukfenceztek az alsó rakpartra és lábukat törték. A tusakodás legalább negyed-óráig folyt.

Két halott, Riesner István 25 éves és Borda Péter 30 éves munkás maradt fekvé a téren, 57 sebesült, ebből 17 súlyos sebesült, közülük 3 nő a lánchídi csata veszteséglistája. A sebesültek között akad katona is, egy orosz fogoly is, bizonyos Jefim Szedoh, még Friedrich István is kapott egy horzsolást, de rendőr egy sem sebesült meg...

S mégis hiába volt a brutális erőszak. A forradalmasult tömegeket nem lehetett feltartóztatni. A katonák íme már melléjük álltak. A másik oldalon már csak a csendőrök és a rendőrök védik a végét járó régi rendet. S mi lesz, ha majd a rendőrök is otthagyják őket?...

Következő riportunk:

A SZEMAFOR VÖRÖS